

Hoe fictie waarheid werd

De vijfdelige dramaserie *Rampvlucht* van KRO-NCRV, uitgezonden in oktober 2022 ter gelegenheid van de dertigste herdenking van de Bijlmerramp, heeft een aanzienlijke impact gehad op de Nederlandse publieke opinie. De serie, een op feiten gebaseerde thriller over de vliegtuigramp van 1992 en de jarenlange zoektocht naar de waarheid, heeft niet alleen grote kijkersaantallen getrokken maar ook een bredere maatschappelijke discussie aangewakkerd over overheidsvertrouwen en doofpotpraktijken.

De serie trok uitzonderlijke kijkersaantallen voor Nederlandse verhoudingen. De eerste aflevering werd door 1.857.000 kijkers bekeken, wat uitgroeide tot een van de meest bekeken Nederlandse dramaserieën van 2022. Deze cijfers illustreren de grote publieke belangstelling voor het onderwerp, dertig jaar na de oorspronkelijke ramp.

Kijkers reageerden emotioneel op de serie. Op sociale media deelden velen hun ontroering en verontwaardiging. Reacties varieerden van "vechten tegen tranen" tot diepgaande reflecties over de rol van de overheid en journalistiek. De serie wakkerde herinneringen aan de ramp aan bij mensen die deze destijds meemaakten, terwijl jongere kijkers voor het eerst uitgebreid kennismaakten met de gebeurtenissen en hun nasleep.

Op sociale media ontstonden spontane discussies onder hashtags zoals #Rampvlucht, #doofpot, #Bijlmerramp en #onderdepot. Deze hashtags werden massaal gebruikt om kritiek te uiten op de overheidsaanpak van destijds en om parallellen te trekken met hedendaagse affaires. Twitter-gebruikers uitten hun ongeloof over het feit dat overheidsdocumenten over de ramp tot 2062 geheim blijven:

"De serie #rampvlucht laat de kloof tussen politiek en burgers treffend zien. Met als klap op de vuurpijl dat relevante documenten pas in 2062 openbaar worden. Terwijl de waarheid na 30 jaar nog altijd niet boven tafel is. Bizar".

Een opvallend effect van de serie was het versterken van bestaande gevoelens van wantrouwen jegens de overheid. Kijkers trokken expliciet parallellen tussen de Bijlmerramp

en hedendaagse overheidsfalen zoals de toeslagenaffaire en de gaswinningsproblematiek in Groningen. De serie kwam uit in een periode waarin het vertrouwen in de Nederlandse overheid historisch laag stond - gedaald van bijna 70% in april 2020 naar minder dan 30% in september 2021.

Social media-reacties toonden aan dat kijkers de serie zagen als bevestiging van een patroon van overheidsdesinformatie: "interessante serie #rampvlucht, aanrader om te bekijken. Maakt goed duidelijk hoe verrot de politiek toen al was". Deze reacties illustreren hoe de serie fungeerde als katalysator voor bredere frustraties over overheidshandelen.

Hoewel de serie met een disclaimer begon dat feiten en fictie "vrijelijk vermengd" waren, droeg zij bij aan het nieuw leven inblazen van complottheorieën rond de Bijlmerramp. Critici, waaronder De Correspondent, wezen erop dat de serie zwaar leunde op onbewezen theorieën over giftige lading, geheime diensten en doofpotaffaires.

Ondanks de disclaimer interpreteerden veel mensen de fictieve elementen in de serie als geschiedschrijving. Een goed voorbeeld daarvan is het tonen van een door verarmd uranium van straling en giftige stoffen ziek geworden hangar 8 KLM-grondwerktuigkundige. In werkelijkheid was het verarmd uranium niets meer of minder dan een waardeloos stuk metaal, voorzien van beschermlagen die niet door brand waren aangetast, die geen enkel gevaar voor de volksgezondheid opleverden. Zware metalen moeten wel uit het milieu gehouden worden, en dus goed afgevoerd worden. In het totaal zijn er tussen 1970 en 2020 maar liefst 41 Boeings neergestort waarin verarmd uranium balansgewichten waren verwerkt. Nergens in de historie van de luchtvaart heeft dat gevaren opgeleverd.